

УДК 330.34

Кожухова Т. В.

Криворізький економічний інститут
Криворізького національного університету

СТРАТЕГІЯ СВІТОВОГО БАНКУ ЩОДО ПІДТРИМКИ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ТА ЗМІЦНЕННЯ ПРОДОВОЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

У статті розкрито основні стратегічні аспекти фінансової діяльності групи Світового банку щодо підтримки сільського господарства та забезпечення продовольчої безпеки. Проаналізовано сучасний стан та визначено тенденції фінансування програм Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної асоціації розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, що входять до групи Світового банку, спрямованих на розвиток сільського господарства та підвищення рівня глобальної продовольчої безпеки.

Ключові слова: злиденність, продовольча безпека, сільське господарство, фінансування, інвестиції, Світовий банк.

Постановка проблеми. Проблема продовольчої безпеки та неповноцінного харчування, основною причиною яких є бідне населення та злиденність, є однією з найважливіших проблем у світі. Оскільки, за прогнозами, до 2050 року населення планети становитиме більше 9 млрд осіб, що вказує на щоденне зростання кількості людей, яких треба буде нагодувати в умовах зростаючого дефіциту земельних, водних та енергетичних ресурсів, до 219 тисяч [1], вкрай важливим є збільшення щорічних інвестицій у виробництво продуктів харчування.

За даними Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО), 75% незаможного населення світу проживає в сільських районах, і більша його частина залежить від сільського господарства [2]. Саме тому високий потенціал в області розвитку та важливу роль в скороченні масштабів бідності та голоду має сільське господарство. У доповіді Групи видатних діячів високого рівня з розробки порядку денного в галузі розвитку на період після 2015 року визнано, що «перехід до широкомасштабного екологічно стійкого сільського господарства зі збільшенням обсягу виробленої їжі – це величезна проблема, що стоїть перед нами. Це можливо, але вимагає значних змін» [3]. Для вирішення цієї проблеми необхідні значні інвестиції в сільське господарство, що зменшують бідність, більше ніж інвестиції в будь-який інший сектор. Важливу роль у цій сфері грає група Світового банку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми забезпечення глобальної продовольчої безпеки, її фінансування, роль сільського господарства в скороченні масштабів бідності досліджувалися багатьма науковцями. О.А. Богданович, розглядаючи актуальність питання продовольчої безпеки, зазначає, що «фундаментальною основою забезпечення національної продовольчої безпеки та продовольчої незалежності держави в сучасному світі є ефективний і сталий розвиток її агропромислового комплексу, насамперед, його головної сфери – сільського господарства» [4]. Комплекс проблем щодо задоволення потреб сільського господарства в кредитних ресурсах та напрямки активізації процесів по їх залученню визначено В.М. Поповим при дослідженні сучасних особливостей фінансового забезпечення цього сектора [5]. За результатами аналізу інвестиційної діяльності групи Світового банку в сфері сільського господарства О.Г. Михайленко визнана важливість створення цією групою різних програм і організацій для виконання завдань, направлених на розвиток сільськогосподарського сектору [6].

Разом з тим необхідним є визначення стратегії групи Світового банку щодо підтримки сільського господарства та пов'язаних з ним секторів, підвищення продовольчої безпеки країн, що розвиваються, як однієї з міжнародних фінансових організацій, яка грає важливу роль в боротьбі з бідністю та голодом.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження стратегії Світового банку щодо підтримки сільського господарства та зміцнення продовольчої безпеки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Не дивлячись на те, що число людей, які живуть в умовах крайньої бідності, значно зменшилося за останні два десятиліття (за даними ООН – з 1,9 млрд осіб у 1990 році до 836 млн осіб у 2015 році) [7], за даними Світового банку, в Латинській Америці та Карибському басейні приблизно 75 млн осіб живуть менш ніж на 2,50 дол. США в день, ще 38% населення регіону ризикує знову опинитися за межею бідності [8]. У Південній Азії показник крайньої бідності зменшився з 52% до 17%, але у цьому регіоні живе 42% бідного населення планети, понад 200 млн осіб живуть в нетрях, близько 571 млн жителів країн регіону живуть менш ніж на 1,25 дол. США в день [8]. У країнах Африки на південь від Сахари показник бідності опустився нижче рівня 1990 року лише в 2002 році [7]. І хоча за минуле десятиліття темпи скорочення масштабів злиденності прискорилися, цей регіон продовжує відставати від інших. У 2015 році частка населення Африки на південь від Сахари, що живе в умовах крайньої бідності, як і раніше, перевищує 40%. В Західній Азії в період 2011–2015 років показник крайньої бідності, імовірно, зростає [7]. Переважна більшість людей, які живуть менш ніж на 1,25 долара США в день, проживають у двох регіонах – Південній Азії та Африці на південь від Сахари, – і на їхню частку припадає близько 80% всього найбільш бідного населення світу [7]. Як зазначено у доповіді Генерального секретаря ООН «Шлях до гідного життя до 2030 року» [9], повсюдна ліквідація бідності, ліквідація голоду, забезпечення продовольчої безпеки та покращення харчування, сприяння розвитку сільського господарства залишаються найважливішими цілями сталого розвитку.

Вирішення проблеми глобальної продовольчої нестабільності може бути знайдено в збільшенні продукції і продуктивності в країнах з низькими доходами та дефіцитом продовольства шляхом фінансування сільського господарства та його правильного розподілу, здійснення інвестицій та забезпечення доступу для дрібних фермерських

господарств до фінансових ресурсів за допомогою відповідних інститутів. Разом з тим потрібні інвестиції в інфраструктуру, системи доступу до ресурсів, а також відновлення інститутів допомоги дрібним фермерам [10].

Необхідність «пожвавлення діяльності секторів сільського господарства та розвитку сільських районів, особливо в країнах, що розвиваються», важливість прийняття необхідних заходів «з метою більш повного задоволення потреб сільських громад, серед іншого, на основі розширення доступу сільськогосподарських виробників, зокрема дрібних виробників, жінок, представників корінних народів і людей, що перебувають у вразливому становищі, до кредитів та інших фінансових послуг» визначена конференцією ООН зі сталого розвитку Ріо+20 [11].

В країнах, що розвиваються, на сільське господарство припадає близько 10% ВВП і більше половини від загального числа робочих місць. У тих країнах, де більше третини населення страждає від голоду, на сільське господарство припадає 21% від ВВП [10]. На думку експертів Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО), Міжнародного фонду сільськогосподарського розвитку (МФСР) та Всесвітньої продовольчої програми (ВПП) для викорінення голоду в світі до 2030 року необхідно приблизно 267 млрд дол. США в рік інвестицій у сільські та міські райони, в сферу соціального захисту [12].

У доповіді членів Групи видатних діячів високого рівня з розробки порядку денного в галузі розвитку на період після 2015 року «Нове глобальне партнерство: викорінення бідності й перетворення економік за допомогою сталого розвитку» визнано, що «більш високі доходи, стійка інтенсифікація сільського господарства та зменшення післяврожайних втрат можуть допомогти дрібним фермерам виробляти достатньо для того, щоб прогодувати свої сім'ї та заробити кошти для існування» [3].

Розглядаючи заплановані на 2015 рік міжнародні цілі в області боротьби з голодом та положення справ у зв'язку з відсутністю продовольчої безпеки в світі, експерти ФАО, МФСР та ВПП визнають «ключовим фактором успіху в справі скорочення масштабів недоїдання економічне зростання, за умови його всеосяжності та забезпечення можливостей для поліпшення умов життя бідних верств населення, а ключем до досягнення прогресу – підвищення продуктивності і доходів дрібних сімейних фермерських господарств» [13].

Надзвичайно важливу роль, на думку експертів, у вирішенні завдань, пов'язаних з ліквідацією голоду та злиденності в країнах, що розвиваються, відіграють системи соціального захисту, «забезпечуючи гарантованість доходів і доступність більш якісного раціону харчування, охорони здоров'я та освіти, зміцнюючи людський потенціал і згладжуючи вплив потрясінь, підвищуючи здатність бідних верств населення брати участь у забезпеченні розвитку за допомогою поліпшення доступу до зайнятості» [13].

Для реалізації завдань у цій сфері необхідним є комплексний підхід, визначений в докладі Комітету з всесвітньої продовольчої безпеки 2015 р. [14], що включає декілька елементів (рис. 1). На збільшення інвестицій, спрямованих на підвищення продуктивності сільського господарства, розширення доступу до виробничих ресурсів, землі, послуг, технологій та ринків, заходи щодо стимулювання розвитку сільськогосподарських районів, соціальний захист вразливих категорій населення спрямована діяльність міжнародних державних фондів, які є головними джерелами середньострокового та довгострокового фінансування для країн, що розвиваються.

Світовий банк, до групи якого входять Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР), Міжнародна асоціація розвитку (МАР), Міжнародна фінансова корпорація (МФК), підтримує зусилля країн щодо підвищення сільськогосподарської продуктивності шляхом забезпечення фермерам доступу до ринків, зниження ризиків і уразливості; сприяння зайнятості сільського населення; підвищення екологічної стійкості сільськогосподарської діяльності. Основну увагу Світовий банк приділяє підвищенню продуктивності і стійкості сільськогосподарського виробництва, особливо в дрібних селянських господарствах, а також зміцненню зв'язків таких господарств з ринками. Особлива увага приділяється агротехнічним методам, участі приватного сектора, більш довгостроковому управлінню ризиками, забезпеченню всебічного врахування гендерної проблематики, харчуванню та ландшафтним підходам.

Крім прямої підтримки, Світовий банк бере участь у роботі і керує діяльністю глобальних партнерств, що надають більш широкую допомогу в цих сферах. У відповідь на зростання занепокоєності підвищенням і нестійкістю цін на продовольство у травні 2008 року Світовий банк розробив Програму заходів з подолання світової продовольчої кризи. Надану в рамках цієї Програми екстрену допомогу у розмірі 1,6 млрд дол. США отримали майже 70 млн чоловік у 49 країнах [8]. Світовий банк координує роботу Глобальної програми по сільському господарству та продовольчій безпеці – глобального партнерства, що підтримує реалізацію планів в цій галузі та сприяє інвестиціям. Дев'ять країн та Фонд Білла та Мелінди Гейтс зобов'язалися надати протягом трьох років 1,4 млрд дол. США; в рамках Програми двадцяти п'яти країнам були виділені гранти на 912 млн дол. США [8].

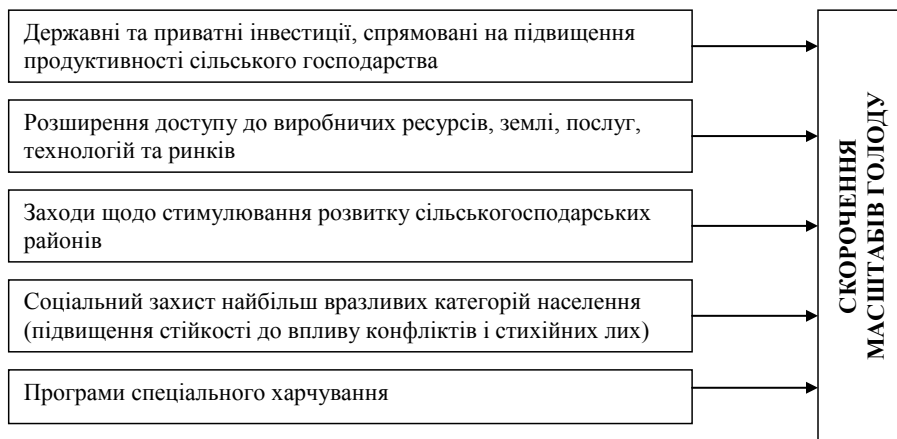

Рис. 1. Елементи комплексного підходу для скорочення масштабів голоду

Джерело: складено автором на основі [14]

Враховуючи значення цього сектора, Світовий банк активізує підтримку Програми комплексного розвитку сільського господарства в Африці (ПКРСГА), в рамках якої країнам континенту надається допомога в підвищенні темпів економічного зростання на основі розвитку при провідній ролі сільського господарства. У 2014 році Світовим банком надано понад 1,1 млрд дол. США на підтримку сільськогосподарського сектора країн Африки на південь від Сахари (темп зростання порівняно з рівнем 2012–2013 рр. становив 33%) [8].

Протягом 2010–2014 рр. МБРР та МАР надано кредити в галузі сільського, лісового господарства та рибальства на суму більше 13 млрд дол. США (рис. 2).

Рис. 2. Кредитування сільського, лісового господарств та рибальства МБРР і МАР у світі

Розроблено автором за даними [8]

У 2014 році частка в загальному обсязі кредитів у цій галузі за регіонами становила: Африка (11%), Східна Азія та Тихоокеанський регіон (9%), Європа та Центральна Азія (8%), Латинська Америка та Карибський басейн (5%), Близький Схід і Північна Африка (4%) [8].

Портфель зобов'язань за позиками МФК в агропромисловий комплекс та лісове господарство становив на 30 червня 2014 р. складав 4345 млн дол. США, що становить 8% від загального обсягу зобов'язань. У 2014 році зобов'язання становили 1051 млн дол. США (6,09%) відповідно [1].

Що стосується України, то для більшого використання її сільськогосподарського потенціалу та підвищення її ролі в зміцненні глобальної продовольчої безпеки, Світовий банк здійснює аналітичну роботу в сфері логістики та транспортування зерна з метою розробки плану дій для Уряду України з усунення як фізичних, так і нормативних перепон, що збільшують вартість і час, необхідний для транспортування і торгівлі зерном. Україна також отримала від Фонду інституційного розвитку МБРР в рамках конкурентного процесу грант у сумі 500260 дол. США на розвиток інституційного потенціалу для розробки політики в земельній та сільськогосподарській сферах в Україні [15].

МФК, яка є найбільшою установою в області глобального розвитку, в партнерстві з урядами Австрії, Канади, Фінляндії, Нідерландів та Швейцарії впроваджує низку консультаційних програм в аграрному секторі України, метою яких є: поліпшення умов ведення бізнесу в аграрному секторі шляхом розроблення прозорих і узгоджених законодавчих і нормативно-правових актів, полегшення доступу виробників сільгосппродукції до

фінансування шляхом розвитку агрострахування та посилення потенціалу місцевих банків, реалізуючи програму агрофінансування, та підвищення конкурентоспроможності місцевих виробників. Програми МФК в Україні включають такі поточні проекти [15]:

- Україна: програма надходжень від врожаю (липень 2013 р.–липень 2016 р.) – підтримка запровадження надходжень від врожаю, яка є новим для України фінансовим інструментом, що зробить для малих та середніх фермерських господарств більш доступним використання високоякісного насіння та інших засобів виробництва, допомагаючи збільшити продуктивність у сільськогосподарській галузі;

- Проект сталого розвитку малих та середніх фермерських господарств (липень 2013 р.–липень 2017 р.) – поліпшення врожайності й методів ведення садівництва представниками середніх і дрібних фермерських господарств за допомогою максимізації потенціалу сільського господарства та збільшення випуску продукції, що є ключовим фактором для глобальної продовольчої безпеки;

- Проект консультативних послуг у сфері агро-стандартів в Україні (липень 2013 р. – липень 2016 р.) – об'єднання виробників харчових продуктів з каналами постачання та сприяння впровадженню визнаних на міжнародному рівні принципів безпеки харчових продуктів та підвищенню екологічних та соціальних стандартів.

Висновки. Отже, розвиток сільського господарства буде мати вирішальне значення для досягнення цілей скорочення масштабів бідності, зміцнення продовольчої безпеки та підвищення рівня добробуту в глобальному масштабі. У цілому з метою допомоги країнам у задоволенні потреб у продовольстві та продуктах харчування, підвищенні доходів дрібних фермерських господарств, група Світового банку розширює свою підтримку сільського господарства та пов'язаних з ним секторів: якщо у 2010–2012 рр. вона становила в середньому 7 млрд дол. США у рік, то ву 2013–2015 рр. досягне 8-10 млрд дол. США у рік [8]. Стратегія Світового банку щодо підтримки сільського господарства та зміцнення продовольчої безпеки полягає у подальшому наданні урядам безпроцентних позик, грантів та гарантій на потреби фінансування розвитку, технічному сприянні в цілях скорочення масштабів бідності та недоїдання, використанні систем соціального захисту та програм в області харчування для пом'якшення наслідків продовольчої та фінансової кризи, збільшенні масштабів підтримки сільського господарства, щорічному нарощуванні витрат на сільське господарство. Незважаючи на значний внесок групи Світового банку в зміцнення продовольчої безпеки, наведені вище оцінки ФАО, МФСР та ВПП щодо необхідної для викорінення голоду суми інвестицій в сільські райони (приблизно 267 млрд дол. у рік до 2030 року), свідчать про значні масштаби поточних проблем, що зумовлюють необхідність збільшення фінансування в цій сфері. Тому необхідно є активізація зусиль, направлених на скорочення масштабів голоду, зміцнення продовольчої безпеки як міжнародними фінансовими установами та організаціями, так і безпосередньо національними урядами країн через збільшення державних витрат у розвиток сільського господарства.

Список літератури:

1. Годовой отчет МФК 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ifc.org/>.
2. ФАО: среднесрочный план на 2014–2017 гг. и Программа работы и бюджет на 2016–2017 гг. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fao.org/>.
3. Новое глобальное партнерство: искоренение бедности и преобразование экономик посредством устойчивого развития: отчет Группы высокого уровня по разработке повестки дня в области развития на период после 2015 года, ООН, 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ifc.org/>.
4. Богданович О.А. Актуальність питання продовольчої безпеки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://khntusg.com.ua/files/sbornik/vestnik_127/10.pdf.
5. Попов В.М. Сучасні особливості фінансового забезпечення сільського господарства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_22\(2\)_ekon/stat_20_1/27.pdf](http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_22(2)_ekon/stat_20_1/27.pdf).
6. Михайленко О.Г. Інвестиційне забезпечення як основа розвитку сільського господарства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ep3.nuwm.edu.ua/1546/1/Ve6530.pdf>.
7. Цели развития тысячелетия: доклад ООН за 2015 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.un.org/ru/millenniumgoals/mdgreport2015.pdf>.
8. Годовой отчет Всемирного банка за 2014 год [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.worldbank.org/>.
9. Дорога к достойной жизни к 2030 году: искоренение нищеты, преобразование условий жизни всех людей и защита планеты: обобщающий доклад Генерального секретаря ООН по повестке дня в области устойчивого развития [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.un.org/>.
10. Продовольственная безопасность в мире [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://interaffairs.ru/news/printable/374>.
11. Майбутнє, якого ми прагнемо: підсумковий документ Конференції ООН зі сталого розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://rio20.un.org/sites/rio20.un.org/files/a-conf.216-1-1_russian.pdf.
12. Achieving Zero Hunger: the critical role of investments in social protection and agriculture ROME, FAO, 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.fao.org/3/a-i4777e.pdf>.
13. ФАО, МФСР и ВПП, 2015. Положение дел в связи с отсутствием продовольственной безопасности в мире – 2015. На пути к достижению намеченных на 2015 год международных целей в области борьбы с голодом: обзор неравномерных результатов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.fao.org/3/a-i4646r.pdf>.
14. Доклад Комитета Всемирной продовольственной безопасности 2015 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.fao.org/3/a-mm187r.pdf>.
15. Партнерство Світовий банк – Україна: огляд програм в країні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.worldbank.org/>.

Кожухова Т. В.Криворожский экономический институт
Криворожской национальной университета**СТРАТЕГИЯ ВСЕМИРНОГО БАНКА ПО ПОДДЕРЖКЕ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА И УКРЕПЛЕНИЮ ПРОДОВОЛЬСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ****Резюме**

В статье раскрыты основные стратегические аспекты финансовой деятельности группы Всемирного банка по поддержке сельского хозяйства и обеспечению продовольственной безопасности. Проанализировано современное состояние и определены тенденции финансирования программ Международного банка реконструкции и развития, Международной ассоциации развития, Международной финансовой корпорации, входящих в группу Всемирного банка, направленных на развитие сельского хозяйства и повышение уровня глобальной продовольственной безопасности.

Ключевые слова: нищета, продовольственная безопасность, сельское хозяйство, финансирование, инвестиции, Всемирный банк.

Kozhukhova T. V.Krivoy Rog Economic Institute
Kryvyi Rih National University**WORLD BANK STRATEGY FOR THE SUPPORT OF AGRICULTURE AND THE STRENGTHENING OF FOOD SECURITY****Summary**

The major strategic aspects of the World Bank Group's financial activities aimed at supporting agriculture and food security are shown based on the results of the conducted study. The current state of financing of programs of the International Bank for Reconstruction and Development, the International Development Association, and the International Finance Corporation, who are the members of the World Bank Group, aimed at the development of agriculture and improvement of global food security, is analyzed, and the trends of financing of the mentioned programs are identified.

Keywords: poverty, food security, agriculture, financing, investment, World Bank.